

AVRUPA MERKEZ BANKASI BAŞKANI LAGARDE VE 3. DÜNYA SAVAŞI

20 Eylül 2024 tarihinde Washington DC'de, IMF tarafından düzenlenen 2024 Michel Camdessus Merkez Bankacılığı Konferansı'nda IMF Eski Başkanı ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) Başkanı Christine Lagarde, yazılı medyadan deşifre ettiğimiz uzun konuşmasında 1920'ler ile 2020'leri karşılaştırarak, dünyaya ve para piyasalarına kaygı verici mesajlar iletmiştir.

Lagarde konuşmasında, dünyada 1920'lerde görülen ''ekonomik milliyetçilik'' ve ''parçalanmış piyasalar'' sonucunda yaşanan 1929 Büyük Dünya Buhranı ile 2020'li yıllarda yaşanan ekonomik olayların benzerlik arz ettiğini ve 1929 buhranı sonrasında savaşıla sonuçlandığını ima ederek, dünya ve para piyasalarının geçmişine yönelik hatırlatmalarda ve geleceğine yönelik öngörülerde bulunmuştur.

Merkez bankalarının güçlü araçlara sahip olduğunu dile getirerek konuşmasına başlayan Lagarde, ancak bu araçların ekonomiyi etkileme şeklinin sürekli değiştiğini ifade etmiştir.

Lagarde konuşmasının ilerleyen bölümlerinde: *"1920'lerden bu yana en kötü pandemi, 1940'lardan bu yana Avrupa'daki en kötü çatışma ve 1970'ler den bu yana en kötü enerji şokuyla karşı karşıyayız. Bu şoklar ekonominin yapısını değiştirdi ve para politikasının etkisini nasıl değerlendireceğimiz konusunda bir zorluk oluşturdu"* ifadesini kullanarak, dünyanın bir ekonomik kriz ile karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.

Dünya ekonomisinin bir kriz içinde bulunduğunu yukarıdaki söylemiyle saptayan Lagarde, dünya ekonomisinin dönüşümsel bir değişiklik geçirdiğini konuşmasında belirtmiş ve sonrasında *"bu değişikliklerin bazıları -iklim değişiklikleri ve yaşanan"*

toplumlar gibi- zamanımıza özgü olsa da diğerleri bir asır önce gerçekleşenlere benziyor. İki yirmili yıllar -1920'ler ve 2020'ler- arasındaki belirli paralellik göze çarpıyor. Bugün, o zamanlarda olduğu gibi, küresel ticaret entegrasyonunda gerilemeler, aynı zamanda teknolojik gelişmelerde ilerlemeler görüyoruz” ifadesini kullanarak 1920'ler ile 2020'li yıllar arasında bir benzerlik olduğunu ifade etmiştir.

ECB Başkanı Lagarde'ın yukarıdaki ifadesini ve konuşma metninin gelişimini göz önüne alarak kastını şu şekilde özetleyebiliriz: 1815 Waterloo savaşından sonra dünyada bir barış (Pax Britanica) ve ticaretin gelişme dönemi yaşanmış; 1870'lerde dünya ticaretinin GSYH'ya oranı %10'dan, 1900'lerde %17'ye ve 1913'te ise %21'e çıkmış; ticaret ve küresel entegrasyonda gelişmeler gözlenmiştir. Ancak, ABD'nin ve Almanya'nın 1870'lerden sonra hızla endüstrileşmesi İngiltere'yi ekonomik ve siyasi olarak geriletmiş, nihayet 1914'te çıkan 1. Dünya Savaşı Pax Britanica'yı -Dünya İngiltere Barış Dönemi- bozarak dünya ticaretinin gerilemesine ve ekonomik milliyetçiliğin yükselmesine sebebiyet vermiş; küreselleşme hızla çözülmüştür. Dünya ticaretinin, Gayri Safi Dünya Hasılasına oranı 1929'da %14'e düşmüştür.

Diğer yandan, 1920'lerden sonra dünyada hızlı bir teknolojik ilerleme kaydedilmiş, içten yanmalı motorun, elektrikli makinelerin ve haberleşmenin gelişmesi -telefonun evlere girmesi- fabrikalarda montaj hatlarına geçilmesi, bir teknolojik patlama yaratmış; bu üretkenliğin artmasına ve maliyetlerin düşmesine sebebiyet vermiştir.

Yani 1920'li yıllarda dünya ticaretinde gerileme ve küreselleşmenin çözülmesi bir adım geri iken, teknolojinin gelişmesi bir adım ileri olmuş ve teknolojiye yönelik mantıksız bir coşku yaratmıştır. Teknolojiye yönelik bu coşku borsa değerlemelerine de yansımış hisse senetlerinde anormal yükselişlere sebebiyet vermiştir. Borsadaki bu anormal yükseliş, gayrimenkul piyasasına da yansımış tatil yörelerindeki gayrimenkul -özellikle ABD'de Florida'da-

fiyatlarında aşırı yükselişlerle karşılaşmıştır.

Diğer yandan 1914'te 1. Dünya Savaşı'nın getirdiği zorlukları aşmak için ABD'de de yoğun firma birleşmeleri yaşanmış; öyle ki 1928 yılına gelindiğinde ABD ekonomisinin %50'si 200 "tekel" in kontrolüne girmiştir.

Nihayetinde, 1920'li yılların sonuna gelindiğinde dünyanın önemli piyasalarında ve borsalarında fiyatlar şişmiş, hisse senedi değerleri anormal artmıştır. 1928'in Eylül'ünde Florida'daki fırtına birçok konutu harap etmiş ve konut fiyatlarının çökmesine neden olmuştur. Merkez bankaları hisse senetleri fiyatlarına müdahale etmek istemiş, ama başarılı olamamışlardır. ABD borsalarında 1929 Ekim'inde yavaş yavaş durgunluk başlamış ve 24 Ekim'de Kara Perşembe olarak adlandırılan günde borsa dibe çakılmış, ekonomik kriz patlamıştır. ABD ekonomisine hakim tekeller domino etkisi içine girerek, birbiri ardı sıra iflas etmiştir. Kriz sonucu dünyada 50 milyon insan işsiz kalmış, dünya üretimi %42 düşerken, dünya ticareti %62 gerilemiştir.

1929 bunalımının arkasından, dünyada milliyetçilik dalgası hızla yayılmış, Almanya'da Hitler iktidara taşınmış, parçalanmış ve bölünmüş bir dünya ile karşılaşmıştır. Sonuç olarak 1939'da dünyada 60 milyon insanın ölümüne yol açacak ve 5 yıl sürececek bir yıkım dönemi, yani 2. Dünya savaşı başlamıştır.

Avrupa Merkez Bankası Başkanı Lagarde 1920'leri dile getirirken, doğrudan doğruya yukarıda anlattıklarımızı kastediyor ve 2020'li yıllarda bilgisayar teknolojisinin, yapay zekanın, internetin, uzay teknolojisinin geliştiğini, dijital dönüşümün gerçekleşmeye başlayarak teknolojinin 1920'lerdeki gibi baş döndürücü bir hızla ilerlediğini ifade ederek, teknolojik dönüşümde 1920'lerle bir paralellik kurduktan sonra, 2020'li yıllar ile 1920'li yıllar arasında küreselleşmedeki durgunlaşma benzerliklerini de şu ifadeler ile dile getirmiştir: *"1. Dünya Savaşı'nın ardından*

küreselleşmede bir dönüm noktasına ulaşılrken, şimdi bir başka küreselleşme dalgasının duraksamasına tanık oluyoruz. Bu dönemin ayırt edici özelliği, küresel değerler zinciri (GVC'ler) aracılığı ile üretimin coğrafik olarak ayrıştırılmasıdır ve bu da ticarete konu ara malların değerinin iki katına çıkmasına yol açmıştır." Diğer yandan, "ABD'de firmaların hem Kanada ve Meksika'da üretimi yakınlaştırma hem de ülke içinde yeniden kıyıya çekme seçeneklerini araştırdığı görülüyor'' ifadesi ile küreselleşmedeki gerilemede, 1920 ile 2020 arasında bir uyumluluk olduğunu belirtmiştir.

Lagarde, "yapay zekanın gelişmesi, finans sektörü de dahil bir çok sektörü dönüştürmeye hazır gözüküyor ve finansal teknoloji -fintec- halihazırda finans üzerinde derin bir etkiye sahip" söylemini de kullanarak, bankacılık ve finans dünyasındaki olağanüstü değişimi ve sonuçlarını haber veriyor. Krediye ihtiyaç duyanların teknoloji sayesinde daha iyi analiz edileceğini; finansmanın çok kolaylaşacağını; bankacılığın ve finansmanın merkezileşeceğini; bir nebze de finans sektöründe çalışanların azalacağını haber veriyor tabii ki.

Lagarde demek istiyor ki, içinde bulunduğumuz 2020'li yıllarda, 1920'li yıllarda olduğu gibi bir teknolojik gelişim söz konusu, Çin'in endüstrileşmesi ve Rusya'nın karşı durması sonucu 1920'lerdeki gibi bir küresel parçalanmışlık ortaya çıkmakta ve dünya borsalarında aşırı şişkinlikler oluşmuş bulunmaktadır Biz, 1920'lerdeki oluşumların bir dünya savaşı ile neticelendiğini biliyoruz. Şimdi buna hazırlıklı olmalıyız.

Yani, Avrupa Merkez Bankası Başkanı 20 Eylül'de yaptığı konuşmada dünyadaki ekonomik koşulların 1920'ler ile 2020'ler arasındaki benzerliklerine bir ekonomist olarak vurgu yapıp, bir stratejist gibi 3. Dünya Savaşı'na hazırlıklı olmamız gerektiğini vurguluyor.

Lagarde konuşmasında, 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkilerinin en

fazla hissedildiği 1933 yılında İngiltere Merkez Bankası Guvernörü Montagu Norman'ın, yeni alınan ekonomi danışmanına, "Sen bize ne yapacağımız söylemek için burada değilsin, ama neden yaptığımızı açıklamak için buradasın" şeklindeki söylemine sık sık atıfta bulunuyor. Şimdi biz, Norman'a atıfta bulunarak Lagarde söyleyelim: "Sen bize neden savaşın çıkacağını açıklamak için ECB'nin başında değilsin, ama savaşın önlemek için en azından para politikalarında neler yapılması gerekiyor bunu açıklamak ve yapmak zorundasın!"